

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РІВНІВ СХИЛЬНОСТІ ДО СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ТА НАПРУЖЕНОСТІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЗАХИСТІВ У ПІЗНЬОМУ ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

EMPIRICAL STUDY OF RELATIONSHIP BETWEEN LEVEL OF DISPOSITION TOWARDS SUICIDAL BEHAVIOR AND TENSION OF PSYCHOLOGICAL PROTECTION IN LATE YOUTH

У процесі нашого дослідження ми виявили наступні особливості зв'язку високого і низького рівнів схильності до суїциду з показниками напруженості психологічних захистів в пізньому юнацькому віці. На основі методики «Індекс життєвого стилю» ми не виявили статистично значущих відмінностей між наступними рядами даних: за шкалою «витіснення» – між низьким і високим рівнями схильності до суїциду; за шкалою «компенсація» – між низьким і високим рівнями схильності до суїциду; за шкалою «заміщення» – між низьким і високим рівнями схильності до суїциду; за шкалою «реактивне утворення» – між низьким і високим рівнями схильності до суїциду. На основі методики «Індекс життєвого стилю» ми отримали статистично значущі відмінності між наступними рядами даних: за шкалою «заперечення» – між низьким і високим рівнями схильності до суїциду; за шкалою «регресія» – між низьким і високим рівнями схильності до суїциду; за шкалою «проекція» – між низьким і високим рівнями схильності до суїциду; за шкалою «інтелектуалізація» – між низьким і високим рівнями схильності до суїциду. Під час переходу від низького до високого рівня схильності до суїциду за шкалами «заперечення» і «інтелектуалізація» на статистично значущому рівні знижується напруженість психологічних захистів. Напряму зміни напруженості психологічного захисту за шкалою «заперечення» властива така тенденція: чим нижче рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим імовірніше використання ними на високому рівні психологічного захисту «заперечення». Напряму зміни напруженості психологічного захисту за шкалою «інтелектуалізація» властива така тенденція: чим нижче рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим імовірніше використання ними на високому рівні психологічного захисту «інтелектуалізація». Під час переходу від низького до високого рівня схильності до суїциду за шкалами «регресія» і «проекція» на статистично значущому рівні підвищується напруженість психологічних захистів. Напряму зміни напруженості психологічного захисту за шкалою «регресія» властива наступна тенденція: чим вище рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим імовірніше використання ними на середньому і високому рівні психологічного захисту «регресія». Напряму зміни напруженості психологічного захисту за шкалою «проекція» властива така тенденція: чим вище рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим імовірніше використання ними на високому рівні психологічного захисту «проекція».

Ключові слова: суїцидальна поведінка, механізми психологічного захисту, напруженість

захисних механізмів, пізній юнацький вік, призовники в українську армію.

During our research, we identified the following features of the relationship between high and low levels of suicidal tendencies with indicators of the tension of psychological defenses in late youth. Based on the methodology "Index of life style", we did not find statistically significant differences between the following series of data: on the scale of "displacement" – between low and high levels of suicidal tendencies; on the scale of "compensation" – between low and high levels of suicidal tendencies; on the scale of "substitution" – between low and high levels of suicidal tendencies; on the scale of "reactive entity" – between low and high levels of suicidal tendencies. Based on the methodology "Index of life style", we obtained statistically significant differences between the following series of data: on the scale of "denial" – between low and high levels of suicidal tendencies; on the "regression" scale – between low and high levels of suicidal tendencies; on the "projection" scale – between low and high levels of suicidal tendencies; on the scale of "intellectualization" – between low and high levels of suicidal tendencies. In the transition from low to high levels of disposition to suicide behavior on the scales of "denial" and "intellectualization" at a statistically significant level, the tension of psychological defenses decreases. The direction of the change in the intensity of psychological defense on the scale of "denial" is characterized by the following tendency: the lower the level of suicidal tendencies among conscripts, the more likely they are to use "denial" at a high level of psychological defense. The direction of the change in the intensity of psychological defense on the scale of "intellectualization" is characterized by the following tendency: the lower the level of suicidal tendencies among conscripts, the more likely they are to use "intellectualization" at a high level of psychological defense. With the transition from low to high levels of suicidal tendencies on the scales "regression" and "projection" at a statistically significant level, the intensity of psychological defenses increases. The direction of change in the intensity of psychological defense on the "regression" scale is characterized by the following tendency: the higher the level of suicidal tendency among conscripts, the more likely they are to use "regression" at the medium and high levels of psychological defense. The direction of change in the intensity of psychological defense on the scale of "projection" is characterized by the following tendency: the higher the level of suicidal tendencies among conscripts, the more likely they are to use "projection" at a high level of psychological defense.

Key words: suicidal behavior, mechanisms of psychological defense, tension of defense mechanisms, late youth, conscripts in the Ukrainian army.

УДК 159.9.072

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.28.15>

Ніколаенко С.О.

к. психол. н.,
доцент кафедри психології
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

Терещеня І.О.

магістр психології
Сумський державний педагогічний
університет імені А.С. Макаренка

У зв'язку з необхідністю виконання військового обов'язку, що встановлюється з метою підготовки громадян України до захисту своєї держави, двічі на рік проводиться набір на строкову військову службу, в рамках якої в армію здійснюється призов тисяч українців призовного віку від 20 до 27 років (або з 18 років за згодою призовника). Саме на цей вік припадає віковий фактор суїцидального ризику молоді, що пов'язано з високими вимогами до адаптаційних механізмів особистості, особливо до умов військової служби.

Сучасна суїцидологія має психологічний, медичний та психодіагностичний складники, які дозволяють проводити аналіз проблеми суїцидів на медико-психологічному рівні. Однак проблема суїцидів як у світовій, так і у вітчизняній практиці, на жаль, ще далека від свого вирішення. Тому вона вимагає подальшого вивчення, постійної систематизації та узагальнення даних з урахуванням конкретних соціально-економічних, регіональних, культурно-історичних і медико-психологічних умов.

Що стосується психологічних захистів, то одних людей психологічний захист не обезпечує навіть від того, від чого треба було б захистити, а інших захищає настільки міцно, що в їх психіку не входить навіть важлива для адекватного реагування інформація. Тому також необхідно продовжити дослідження, з одного боку, адекватних психологічних захистів, які виконують профілактичні і адаптивні функції в кризових ситуаціях, а з іншого – патологічних психологічних захистів, які виконують неадаптивні функції в кризових ситуаціях.

Суттєвий внесок у дослідження сутності суїцидальної поведінки, класифікації та причин самогубств, факторів суїцидального ризику внесли такі дослідники, як Т. Браун, Е. Дюркгейм, М. Фарбер, В. Тихоненко, А. Амбрумова та інші. Психологічне супроводження службово-бойової діяльності військових підрозділів України в екстремальних умовах досліджували О.О. Андреев, В.М. Дзюба, Ю.Б. Ірхін, С.П. Потеряйко. Психологічні особливості суїцидальної поведінки військовослужбовців та її профілактику вивчали А.В. Боенко, І.В. Клименко, О.С. Колесніченко, П.А. Корчемный, В.О. Криволапчук, С.В. Кушнар'єв Я.В. Мацегора, І.І. Приходько та інші.

Фундаментальний внесок у дослідження психологічного захисту зробили дослідження

З. Фрейда, А. Фрейд, Л.І. Вассермана, Г. Келлермана, Р. Лазаруса, Р. Плутчика та ін. Генезис, функціонування, діагностику механізмів психологічного захисту вивчали Л.Р. Гребенніков, Р.А. Зачепиский, Р.Р. Набіулліна, Е.С. Романова, І.В. Тухтарова та ін.

Мета дослідження полягала у вивченні взаємозв'язку рівнів схильності до суїцидальної поведінки та проявів напруженості психологічних захистів у пізньому юнацькому віці (на матеріалі призовників в українську армію).

Як психодіагностичний інструментарій нашого дослідження використано методику М.В. Горської «Рівень схильності до суїцидальної поведінки» [1, с. 44–52], методику Р. Плутчика та Г. Келлермана для діагностики механізмів психологічного захисту «Індекс життєвого стилю (LSI)» [2, с. 79–91], а також методи математичної обробки та аналізу емпіричних даних у психології [3].

До процедури опитування було залучено 71 призовників віком від 18 до 24 років. Для подальшого порівняльного аналізу було відібрано результати психодіагностики призовників, які за методикою М.В. Горської «Рівень схильності до суїцидальної поведінки» проявили, з одного боку, найменшу схильність (45%), а з іншого боку – найбільшу схильність (11%) до суїцидальної поведінки. Враховуючі те, що уся інформація з психодіагностики призовників в українську армію є конфіденційною, у цій роботі не буде надано місто проведення дослідження, назви військ та прізвищ призовників.

Обґрунтуємо вибір методики «Рівень схильності до суїцидальної поведінки» як критеріальної для подальшого аналізу взаємозв'язку схильності до суїцидальної поведінки та напруженості психологічних захистів у пізньому юнацькому віці (на матеріалі призовників в українську армію).

Методика М.В. Горської «Рівень схильності до суїцидальної поведінки» складається з 40 питань, на які досліджуваним пропонується відповісти: «твердження підходить», «не зовсім підходить», «зовсім не підходить». Під час інтерпретації результатів за цією методикою використовуються чотири шкали: 1) шкала «тривожності» (визначає рівень здатності індивіда до відчуття тривоги); 2) шкала «фрустрації» (виявляє ступінь розчарування, яке виникає через реальні або уявні перешкоди, що зава-

Таблиця 1

Середні значення показників за шкалами методики М.В. Горської «Рівень схильності до суїцидальної поведінки»

Рівень схильності до суїциду	Шкали методики				
	Тривожність	Фрустрація	Агресія	Ригідність	Загальна
Низький	5,3	3,5	7,4	7,4	23,6
Високий	15,0	11,8	10,5	15,0	52,3

жають досягненню мети); 3) шкала «агресії» (виявляє підвищену психологічну активність, прагнення до лідерства через застосування сили до інших людей); 4) шкала «ригідності» (виявляє ускладнення у зміні визначеної суб'єктом діяльності за умов, що така перебудова справді потрібна); 5) шкала «загальна» (визначає загальний показник схильності до суїцидальної поведінки на основі підсумування всіх балів за чотирма шкалами на певному рівні схильності до суїцидальної поведінки).

Переходимо до аналізу показників, які відображено в табл. 1. За U-критерієм Манна-Уїтні [3, с. 49–55] на 0,05 рівні значущості ми отримали такі статистично значущі відмінності між наступними рядами даних: 1) за шкалою «Тривожність» – між високим та низьким рівнями схильності до суїцидальної поведінки (H_1); 2) за шкалою «Фрустрація» – між високим та низьким рівнями схильності до суїцидальної поведінки (H_1); 3) за шкалою «Агресія» – між високим та низьким рівнями схильності до суїцидальної поведінки (H_1); 4) за шкалою «Ригідність» – між високим та низьким рівнями схильності до суїцидальної поведінки (H_1); 5) за шкалою «Загальна» – між високим та низьким рівнями схильності до суїцидальної поведінки (H_1).

Таким чином, наведені вище показники дають нам підставу використовувати методику М.В. Горської «Рівень схильності до суїцидальної поведінки» як критеріальної для подальшого аналізу взаємозв'язку різних рівнів схильності до суїцидальної поведінки та проявів напруженості психологічних захистів у пізньому юнацькому віці.

Розглянемо методику Р. Плутчика та Г. Келермана для діагностики механізмів психологічного захисту «Індекс життєвого стилю (LSI)», яка призначена для діагностики механізмів психологічного захисту «Я» і включає 97 тверджень, що вимагають відповіді за типом «вірно» – «невірно». За результатами діагностики вимірюється ступень напру-

женості восьми видів захисних механізмів: «заперечення» (А), «витіснення» (В), «регресії» (С), «компенсації» (D), «проєкції» (Е), «заміщення» (F), «інтелектуалізації» (G), «реактивного утворення» (H). Кожному з цих захисних механізмів відповідають від 10 до 14 тверджень, які описують особистісні реакції людини, що виникають в різних ситуаціях. На основі відповідей будується профіль напруженості захисної структури обстежуваного.

За допомогою опитувальника Р. Плутчика та Г. Келермана можна досліджувати рівень напруженості кожного із восьми основних психологічних захистів, вивчати ієрархію системи психологічного захисту, а також оцінювати загальну напруженість всіх вимірюваних захистів. За допомогою цієї методики можна й підраховувати найбільш високий індекс напруженості кожного із захистів у респондентів однорідної групи, визначити наявність або відсутність кореляції між напруженістю окремих захистів, а також порівняти ці показники з показниками іншої незалежної групи.

Переходимо до аналізу взаємозв'язку високого та низького рівнів схильності до суїциду з проявами напруженості психологічних захистів у пізньому юнацькому віці (табл. 2).

Розглянемо особливості зв'язку високого та низького рівнів схильності до суїциду з показниками напруженості психологічних захистів у пізньому юнацькому віці, які наведено в табл. 2.

За U-критерієм Манна-Уїтні на 0,05 рівні значущості ми не отримали статистично значущих відмінностей між наступними рядами даних: 1) за шкалою «витіснення» (В) – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду (H_0); 2) за шкалою «компенсація» (D) – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду (H_0); 3) за шкалою «заміщення» (F) – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду (H_0); 4) за шкалою «реактивне утворення» (H) – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду (H_0).

Таблиця 2

Взаємозв'язок рівнів схильності до суїциду та показників напруженості психологічних захистів у пізньому юнацькому віці

Рівні схильності до суїциду	Показники напруженості психологічних захистів за шкалами методики «Індекс життєвого стилю»							
	А	В	С	D	Е	F	G	H
Низький рівень схильності до суїциду	73%	50%	25%	39%	64%	37%	80%	39%
	В	С	H	С	С	С	В	С
Напрямок змін напруженості психологічних захистів	↑	=	↓	=	↓	=	↓	=
Високий рівень схильності до суїциду	С	С	С	С	В	С	С	В
	42%	63%	62%	44%	88%	50%	52%	54%
Гіпотези про статистичну достовірність відмінностей за U-критерієм Манна-Уїтні	H_1	H_0	H_1	H_0	H_1	H_0	H_1	H_0

Наведені вище показники свідчать про наступне: під час порівняння низького та високого рівнів схильності до суїциду за методикою «Рівень схильності до суїцидальної поведінки» відсутні статистично значущі відмінності у напруженості психологічних захистів за такими шкалами методики «Індекс життєвого стилю», як «витіснення», «компенсація», «заміщення» та «реактивне утворення». При цьому, як видно з табл. 2, психологічні захисти «витіснення», «компенсація», «заміщення» знаходяться на середньому рівні напруженості, а психологічний захист «реактивне утворення» – на високому.

За U-критерієм Манна-Уїтні на 0,05 рівні значущості ми отримали статистично значущі відмінності між наступними рядами даних: 1) за шкалою «заперечення» (A) – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду (H_1); 2) за шкалою «регресія» (C) – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду (H_1); 3) за шкалою «проекція» (E) – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду (H_1); 4) за шкалою «інтелектуалізація» (G) – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду (H_1).

Розглянемо напрями змін напруженості психологічних захистів, для тих випадків, коли ми отримали статистично значущі відмінності за вказаними вище шкалами «заперечення», «регресія», «проекція», «інтелектуалізація».

По-перше, при переході від низького до високого рівня схильності до суїциду за U-критерієм Манна-Уїтні на 0,05 рівні значущості за шкалами «заперечення» (A) та «інтелектуалізація» (G) знижується напруженість психологічних захистів (табл. 2).

По-друге, під час переходу від низького до високого рівня схильності до суїциду за U-критерієм Манна-Уїтні на 0,05 рівні значущості за шкалами «регресія» (C) та «проекція» (E) підвищується напруженість психологічних захистів (табл. 2).

Згідно з табл. 2 проведемо якісний аналіз напрямів змін напруженості психологічних захистів за шкалами «заперечення», «інтелектуалізація», «регресія», «проекція» методики Р. Плутчика та Г. Келермана «Індекс життєвого стилю».

Відносно напрями змін напруженості такого психологічного захисту, як «заперечення» (A), отримано наступні результати.

З одного боку, 42% напруженості за шкалою психологічного захисту «заперечення» проявили призовники з високим рівнем схильності до суїцидальної поведінки, що вказує на рівень прояву заперечення нижче середнього. Це свідчить про те, що особистість часто не заперечує деякі обставини, що викликають тривогу або будь-який внутрішній імпульс. В результаті цього індивід не має можливості безболісно

виражати відчуття прийняття зовнішнього світу та себе самого. При цьому інформація, яка турбує і може привести до конфлікту, сприймається часто дуже сильно та гостро.

З іншого боку, 73% напруженості за шкалою психологічного захисту «заперечення» проявили призовники з низьким рівнем схильності до суїцидальної поведінки, що вказує на високий рівень прояву цього психологічного захисту. Це свідчить про те, що особистість заперечує деякі зовнішні обставини або внутрішні імпульси, що викликають тривогу. Зазвичай дія цього механізму проявляються в запереченні тих аспектів зовнішньої реальності, які, будучи очевидними для оточуючих, не визнаються самою особистістю. Іншими словами, інформація, яка турбує і може привести до конфлікту, не сприймається. Мається на увазі конфлікт, що виникає у разі прояву мотивів, які суперечать основним настановам особистості. Це також може бути інформація, яка загрожує її самозбереженню, самоповазі або соціальному престижу.

Отже, за результатами дослідження напрями змін напруженості психологічних захистів за шкалою «заперечення» (A) власлива така тенденція: чим нижче рівень схильності до суїцидальної поведінки у призовників, тим вірогідніше використання на високому рівні психологічного захисту «заперечення».

Відносно напрями змін напруженості за шкалою такого психологічного захисту, як «інтелектуалізація» (G), отримано наступні результати.

З одного боку, 80% напруженості психологічного захисту за шкалою «інтелектуалізації» проявили призовники з низьким рівнем схильності до суїцидальної поведінки. Це вказує на високий рівень прояву психологічного захисту за шкалою «інтелектуалізації», який проявляється в заснованому на фактах надмірно «розумовому» способі подолання конфліктної або фрустраційної ситуації без афективних переживань. Іншими словами, особистість присікає переживання, які можуть бути викликані неприємною або суб'єктивно неприйнятною ситуацією за допомогою логічних установок і маніпуляцій навіть за наявності переконливих доказів на користь протилежного. Так, опинившись в ситуації конфлікту, людина захищає себе від його негативної дії шляхом зниження значущості для себе та інших причин, що викликають цей конфлікт або психотравмуючу ситуацію.

З іншого боку, 52% напруженості психологічного захисту за шкалою «інтелектуалізація» проявили призовники з високим рівнем схильності до суїцидальної поведінки. Це вказує на середній рівень прояву психологічного захисту за шкалою «інтелектуалізація», який свідчить про те, що особистість використовує цей психологічний захист на середньому

рівні, а в окремих випадках і на низькому рівні. Це може призводити до труднощів у подоланні конфліктної або фрустраційної ситуації без афективних переживань.

Отже, за результатами дослідження, напряму змін напруженості психологічних захистів за шкалою «інтелектуалізація» (G) властива така тенденція: чим нижче рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим вірогідніше використання на високому рівні психологічного захисту «інтелектуалізація».

Відносно напряму змін напруженості за шкалою такого психологічного захисту, як «регресія» (C), отримано наступні результати.

З одного боку, 62% напруженості психологічного захисту за шкалою «регресії» проявили призовники з високим рівнем схильності до суїцидальної поведінки. Це вказує на рівень прояву регресії вище середнього, який свідчить про те, що особистість у своїх поведінкових реакціях прагне уникнути тривоги шляхом переходу на більш ранні стадії розвитку лібідо.

За цієї форми психологічного захисту особистість піддається дії фруструючих факторів, замінює собою рішення суб'єктивно більш складних завдань на відносно більш прості і доступні у сформованих ситуаціях.

Використання більш простих і звичних поведінкових стереотипів суттєво збіднює загальний (потенційно можливий) арсенал вирішення конфліктних ситуацій. При цьому особистості притаманна слабхарактерність, відсутність глибоких інтересів, піддатливість впливу оточуючих, сугестивність, невміння доводити до кінця розпочату справу, легка зміна настрою, плаксивість.

З іншого боку, 25% напруженості психологічного захисту за шкалою «регресії» проявили призовники з низьким рівнем схильності до суїцидальної поведінки. Це вказує на низький рівень прояву психологічного захисту «регресія», який свідчить про те, що особистість у своїх поведінкових реакціях не прагне використовувати цей психологічний захист та уникати тривоги шляхом переходу на більш ранні стадії розвитку лібідо.

Отже, за результатами дослідження напряму змін напруженості психологічних захистів за шкалою «регресія» (C) властива така тенденція: чим вище рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим вірогідніше використання на середньому та високому рівні психологічного захисту «регресія».

Відносно напряму змін напруженості за шкалою такого психологічного захисту, як «проекція» (E), отримано наступні результати.

З одного боку, 88% напруженості психологічного захисту за шкалою «проекція» проявили призовники з високим рівнем схильності до суїцидальної поведінки. Це вказує на високий рівень прояву проекції, який свідчить про те, що

неусвідомлювані і неприйнятні для особистості почуття і думки локалізуються зовні, приписуються іншим людям і, таким чином, стають ніби вторинними. На високому рівні прояву психологічного захисту проекції можливі девіації поведінки: поведінка може детермінуватися надцінними або маячними ідеями ревності, несправедливості, переслідування, власної ущербності або грандіозності. Визначається висока чуттєвість до критики та зауваження. Особистість характеризується гордістю, самолюбством, егоїзмом, злопам'ятністю, мстивістю, уразливістю, вразливістю, зарозумілістю, честолюбством, підозрілістю, ревнивістю, ворожістю, упертістю, непоступливістю, нетерпимістю до заперечень.

З іншого боку, 64% напруженості психологічного захисту за шкалою «проекція» проявили призовники з низьким рівнем схильності до суїцидальної поведінки. Це вказує на вище середнього рівень прояву психологічного захисту «проекції», який свідчить про те, що особистість на рівні норми використовує цей психологічний захист, але в окремих випадках також може використовувати проекцію на високому рівні.

Отже, за результатами дослідження напряму змін напруженості психологічних захистів за шкалою «проекція» (E) властива така тенденція: чим вище рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим вірогідніше використання на високому рівні психологічного захисту «проекція».

На підставі нашого дослідження ми виявили такі особливості зв'язку високого та низького рівнів схильності до суїциду з показниками напруженості психологічних захистів у пізньому юнацькому віці у призовників в українську армію.

1. Під час порівняння низького та високого рівнів схильності до суїциду за методикою «Рівень схильності до суїцидальної поведінки» відсутні статистично значущі відмінності у напруженості психологічних захистів за такими шкалами методики «Індекс життєвого стилю», як «витіснення», «компенсація», «заміщення» та «реактивне утворення». При цьому психологічні захисти «витіснення», «компенсація», «заміщення» знаходяться на середньому рівні напруженості, а психологічний захист «реактивне утворення» – на високому.

2. За методикою «Індекс життєвого стилю» ми отримали статистично значущі відмінності між наступними рядами даних: за шкалою «заперечення» – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду; за шкалою «регресія» – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду; за шкалою «проекція» – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду; за шкалою «інтелектуалізація» – між низьким та високим рівнями схильності до суїциду.

3. Під час переходу від низького до високого рівня схильності до суїциду за шкалами «заперечення» та «інтелектуалізація» на статистично значущому рівні знижується напруженість психологічних захистів. Напряму змін напруженості психологічних захистів за шкалою «заперечення» властива така тенденція: чим нижче рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим вірогідніше використання на високому рівні психологічного захисту «заперечення». Напряму змін напруженості психологічних захистів за шкалою «інтелектуалізація» властива така тенденція: чим нижче рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим вірогідніше використання на високому рівні психологічного захисту «інтелектуалізація».

4. Під час переходу від низького до високого рівня схильності до суїциду за шкалами «регресія» та «проекція» на статистично значущому рівні підвищується напруженість психологічних захистів. Напряму змін напруженості психологічних захистів за шкалою «регресія» властива наступна тенденція: чим вище рівень

схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим вірогідніше використання на середньому та високому рівні психологічного захисту «регресія». Напряму змін напруженості психологічних захистів за шкалою «проекція» властива така тенденція: чим вище рівень схильності суїцидальної поведінки у призовників, тим вірогідніше використання на високому рівні психологічного захисту «проекція».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Горская М.В. Диагностика суицидального поведения подростка. *Вестник психосоциальной и коррекционно-реабилитационной работы*. 2008. № 1. С. 44–52.
2. Методика для диагностики механизмов психологической защиты (Индекс Жизненного Стиля – LSI). Набиуллина Р.Р., Тухтарова И.В. *Механизмы психологической защиты и совладения со стрессом (определение, структура, функции, виды, психотерапевтическая коррекция)* : учебное пособие. Казань : Казанская Государственная Медицинская Академия, 2003. С. 79–91.
3. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. СПб : ООО «Речь», 2000. 350 с.